

УДК 796.06.003.2.(035)

С. В. Нікітенкокандидат історичних наук,
керівник Агенції громадської організації «Міст»

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ В УКРАЇНІ

У статті здійснено аналіз особливостей фінансування галузі «фізична культура та спорт» в Україні на сучасному етапі. Здійснений аналіз основних показників галузі свідчить про певні позитивні тенденції: розвиток мережі фізкультурно-спортивних споруд (приватні басейни, льодові майданчики тощо); зростання чисельності тих, хто займається фізкультурою та спортом. Водночас наявні й негативні тенденції: фінансування з бюджету за залишковим принципом, недотримання норм чинного законодавства.

Ключові слова: фізична культура, спорт, фінансування.

Постановка проблеми. Фізична культура та спорт в економічному ракурсі виступають як невиробнича, нематеріальна галузь народного господарства. Її основу складають такі господарські об'єднання (об'єкти): спортивні споруди, кадри, спорт вищих досягнень, туризм тощо. Визначальною особливістю цієї галузі є те, що вона не обмежується виключно одним органом управління – профільним міністерством. Все це створює специфіку економічного впливу та обумовлює певні труднощі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемним і дискусійним питанням фінансування галузі присвячено низку праць, у яких висвітлено окремі аспекти, з якими стикається на сучасному етапі функціонування фізичної культури та спорту. Зокрема, удосконалення процесу фінансування спорту вищих досягнень знайшло відображення у працях Д. Гадайчука [1–3], а упорядкуванням фінансових потоків окремих спортивних організацій зацікавилися О. Іванов та Ю. Іванченко. Вони зазначили: якщо приділяти увагу тільки спорту вищих досягнень і прагнути до збільшення кількості призерів, то до занепаду приходять масовий спорт, що є негативним явищем, бо саме масовий спорт визначає рівень здоров'я нації. Тому, на думку дослідників, доцільною видається модель роздільного управління спортом, за якої спортом вищих досягнень і масовим спортом керуватимуть різні структури [4].

І. Рибач звернув увагу на ту обставину, що проблемою залишається відсутність власної спортивної бази у шкіл, адже на оренду потріб-

них споруд витрачається лівова частка коштів і залишається надто мало на навчально-тренувальну роботу. Відбулося присвоєння категорій дитячо-юнацьким спортивним школам залежно від ефективності їх роботи. У її учнів з'явиться можливість займатися футболом, волейболом, баскетболом, гандболом, великим тенісом, бадмінтоном. На переконання дослідника, пошуки оптимальної моделі фінансування діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл ще тривають [5].

Н. Ребей переконаний, що перехід українського суспільства до нових ринкових відносин супроводжується низкою негативних соціальних та економічних змін. Загострилися політичні та соціальні проблеми, які не повністю вирішуються. У плані перспективи розвитку сучасної науки на державному рівні проголошені освітні, культурні та оздоровчі програми. Ці процеси призвели до виникнення суперечностей між такими явищами, як:

1) переорієнтація освіти на формування загальнолюдських цінностей і згортання державою освітніх та оздоровчих функцій, зменшення уваги до різноманітних засобів забезпечення достатнього рівня вищої освіти;

2) введення обов'язкових занять з фізичного виховання впродовж усього періоду навчання у вищому навчальному закладі і його недостатнє науково-методичне забезпечення [6, с. 171–172].

Механізми фінансування галузі фізичної культури та спорту розглянув І. Гасюк [7]. Наявний механізм фінансування сфери фізичної культури та спорту України містить низку протиріч, які виникли під впливом сукупності різно-

манітних чинників. Ключовими серед них маємо виділити такі: зміна участі держави в забезпеченні життєдіяльності фізкультурно-спортивних організацій, значне проникнення у сферу фізичної культури та спорту ринкових відносин і формування раніше непритаманного цій сфері приватного сектора, активне формування ринку фізкультурно-спортивних послуг.

Мета статті. Розглянути специфіку фінансування галузі «фізична культура та спорт» в Україні на сучасному етапі у взаємодії зі спробами її реформування.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи питання фінансування спортивних організацій і фізкультурних об'єднань, необхідно мати на увазі, що галузь «фізична культура та спорт» має свої показники, які характеризують рівень її розвитку. Серед них виділимо: а) загальну кількість колективів фізичної культури та спортивних клубів (спортивні школи, училища олімпійського резерву, об'єднання за місцем проживання); б) кількість різноманітних фізкультурно-спортивних установ; в) кількість тих, хто займається в секціях і групах по видах спорту, клубах фізкультурно-оздоровчого спрямування; г) загальна кількість фізкультурних кадрів (тренери, менеджери тощо); д) загальний обсяг платних фізкультурно-спортивних послуг, що надаються населенню; є) обсяг фінансування з державного та місцевого бюджетів.

І. Гасюк звернув увагу на ту обставину, що аналіз літературних джерел свідчить: деякі науковці здійснюють умовний розподіл системи фінансування діяльності галузі на чотири підсистеми, а саме: комітетську підсистему (фінансування галузі фізичної культури та спорту з державного, місцевого бюджетів і коштів соціального страхування); громадсько-відомчу підсистему (має змішаний характер фінансування, тобто кошти надходять як із державного бюджету, так і з відомчих, громадських організацій і закладів); громадсько-комерційну підсистему (здійснює фінансування фізичної культури та спорту через Національний олімпійський комітет (далі – НОК) України, національні спортивні федерації, спортивні клуби з видів спорту); комерційну підсистему (забезпечує фінансування фізкультурно-спортивної діяльності через організації, установи, підприємства різної форми власності, що займаються підприємницькою діяльністю) [7].

Аналіз основних показників галузі свідчить про певні позитивні тенденції: розвиток мережі

фізкультурно-спортивних споруд (приватні басейни, льодові майданчики тощо); зростання чисельності тих, хто займається фізкультурою та спортом. Відповідно до указу Президента України «Про державну підтримку розвитку фізичної культури та спорту в Україні» засновано 100 стипендій Президента України для талановитих перспективних спортсменів України [8].

Водночас наявні й негативні тенденції: фінансування з бюджету за залишковим принципом, недотримання норм чинного законодавства тощо. «Одна з найбільш суттєвих причин недостатнього розвитку фізичного виховання і спорту пов'язана з фінансуванням із державного бюджету. Витрати на фізичну культуру та спорт у сільській місцевості становлять усього 5% від загального фінансування сфери. З державного бюджету виділяється лише до 2% видаткової частини, а з місцевого – не більше 5%. Позабюджетне фінансування сільського фізкультурно-спортивного руху складає лише 4% від річного обсягу загального позабюджетного фінансування сфери фізичної культури та спорту» [9, с. 80].

Обмежений обсяг фінансових ресурсів змушує детермінувати направлення інвестицій за двома векторами: безпосередньо в регіони та в галузі. Наукові розробки з обґрунтування вибору об'єкту інвестування в основному відображають тільки економічний бік процесу, визначаючи показники ефективності вкладення коштів, їх обіг і ризики тощо. «Роль і комерціалізація спорту зумовлені в значній мірі його соціальною значимістю в сучасному суспільстві. Незважаючи на зростаючу роль комерційного аспекту, спорт вищих досягнень не є продуктом, придатним до відтворення у великому масштабі. Як об'єкт конкурентної діяльності спорт перетворюється на видовище, частину індустрії розваг, яка, своєю чергою, є ринком корпоративної реклами й об'єктом широкого висвітлення засобами масової інформації» [10, с. 94].

Дослідження показують, що основним джерелом фінансування спорту вищих досягнень, олімпійського спорту виступає державний бюджет України. Однак частка видатків на них має бути більшою порівняно з іншими підсистемами галузі. Наявна система розподілу видів спорту за пріоритетністю фінансування досить некоректна щодо раціональності витрат бюджетних коштів відповідно до результатів виступів збірних команд. Зважаючи на вищенаведене, удосконалення діючих механізмів фінансуван-

ня фізичної культури та спорту залишається актуальною проблемою. На жаль, перманентна реорганізація структури державного управління сфери фізичної культури та спорту має негативний вплив на процеси розвитку фізкультурно-спортивного руху в Україні та не повною мірою забезпечує ефективне використання наявної матеріально-технічної бази, інтеграцію цієї сфери в ринкове середовище. Реформуючи систему, необхідно мати на увазі, що управління фізичною культурою та спортом доцільно розділити на три функціональні кластери: загальнодержавний, регіональний і місцевий рівні. Розбудовувати цю систему необхідно знизу, що дозволить краще врахувати інтереси та потреби громадян.

Загальнодержавний рівень потребує:

- напрацювання нової стратегії державної політики розвитку фізичної культури та спорту в нових соціально-економічних умовах;
- забезпечення реалізації основних положень цільової програми розвитку фізичної культури та спорту в Україні на перспективу;
- міжгалузевої координації та функціонального регулювання в області фізичної культури та спорту;
- подальшої розробки нормативної правової бази підтримки фізкультурно-спортивного руху, професійного спорту, включаючи участь місцевих осередків у розробці проектів законів;
- створення адекватної науково обґрунтованої системи оздоровлення та фізичного виховання населення;
- розробки та реалізації міжгалузевих цільових програм із питань розвитку фізкультури та спорту;
- підготовки та перепідготовки кадрів вищої кваліфікації;
- методичного, фінансового, організаційного забезпечення підготовки та виступів збірних команд на міжнародних змаганнях;
- створення умов для розвитку спортивної індустрії в країні з метою залучення інвестицій у сферу фізкультури та спорту;
- проведення всіх необхідних робіт щодо обов'язкової сертифікації продукції та послуг в галузі фізичної культури та спорту.

Прерогативою регіональних органів і муніципальної влади повинна стати конкретна, практична робота з розвитку фізичної культури та спорту. Її основна направленість – створення умов для занять фізичною культурою та спортом за місцем проживання громадян, в освітніх

закладах, у трудових колективах, серед усіх вікових груп і категорій населення.

У дисертаційному дослідженні І. Гасюка констатується: «Переважне навантаження з фінансування фізичної культури та спорту впродовж останніх років припадало на місцеві бюджети, частка грошових коштів у загальних видатках на утримання галузі становить у середньому 53,9%» [11, с. 16]. Так, у поточному році (28 березня) профільна комісія Херсонської облради ухвалила рішення про фінансування спортивних товариств. Принагідно було розглянуте питання щодо оптимізації діяльності занять юних спортсменів. «Хотів би відзначити те, що депутати, які входять до складу комісії, не розуміють, для чого необхідні певні реорганізації. Зокрема, це стосується спеціалізованої дитячо-юнацької спортивної школи № 2 і комунального закладу «Палац молоді та студентів», які теж хочуть реорганізувати. Ні з одного, ні з другого питання профільні управління (управління молоді спорту та управління культури) не дали чіткого пояснення, для чого це робиться. Тому комісія ухвалила рішення вилучити це питання з ряду сесійних. Робоча група з питань фінансування шкіл ФСТ поінформувала про результати роботи. На підставі цього постійна комісія зробила свої рекомендації та висновки: ухвалене рішення надавати фінансову підтримку ДЮСШ, а управлінню молоді та спорту доручено розробити механізм переходу цих шкіл у комунальну власність», – відзначив голова [12].

Висновки. У неприбуткових фізкультурно-спортивних організаціях та установах основну долю фінансування становлять бюджетні кошти, виділені державою, а специфіка управління обумовлена соціальною спрямованістю цих організацій. Професійні клуби фінансуються переважно за кошти власника та спонсорські надходження, а також від господарської діяльності (виготовлення та продаж атрибутики) і призових (винагорода за перемоги у комерційних турнірах тощо). Найближчим часом навряд чи можемо очікувати з боку держави збільшення фінансування на потреби фізичної культури та спорту. Цю обставину обумовлює в тому числі й необхідність збільшення витрат на оборону держави.

Список використаної літератури:

1. Гадайчук Д. Результати досліджень з питань використання фінансових ресурсів організаційно-управлінськими структурами у спорті вищих досягнень / Д. Гадайчук // Педагогіка, психологія

- та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2004. – № 13. – С. 29–39.
2. Гадайчук Д. Стан фінансового забезпечення сфери фізичної культури та спорту України та шляхи його вдосконалення / Д. Гадайчук // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2002. – № 1. – С. 86–88.
 3. Гадайчук Д. Удосконалення фінансового забезпечення підготовки спортсменів високого класу до чемпіонатів світу, Європи і Олімпійських ігор / Д. Гадайчук // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2002. – № 4. – С. 71–74.
 4. Іванов О. Оптимізація розподілу фінансових потоків у спортивній організації / О. Іванов, Ю.М. Іванченко // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2003. – № 18. – С. 66–72.
 5. Рибач І. Фізична культура та спорт як складова розвитку державної молодіжної та соціальної політики / І. Рибач // Теорія і практика державного управління і місцевого самоврядування. Механізми державного управління. – 2014. – № 2. – С. 55.
 6. Ребей Н. Перспективи розвитку сучасної науки / Н. Ребей. – Львів, 2014.
 7. Гасюк І. Механізми фінансування галузі «фізична культура та спорт» / І. Гасюк // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. ХарРІДУ НАДУ. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2010. – Вип. 4 (31). – С. 264–270.
 8. Про державну підтримку розвитку фізичної культури та спорту в Україні : Указ Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/334/94>.
 9. Гладир О. Проблеми розвитку фізичної культури та спорту у сільській місцевості / О. Гладир, А. Мицик. – Київ, 2015.
 10. Матросова Л., Галюза І. Проблеми менеджменту в галузі фізичної культури та спорту // Вісник економічної науки України. – 2012. – № 2.
 11. Гасюк І. Механізми державного управління фізичною культурою та спортом в Україні : автореф. дис. ... д-ра. іст. наук / І. Гасюк. – К., 2013.
 12. Профільна комісія Херсонської облради прийняла рішення про фінансування спортивних товариств // ПІК [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pik.ua/news/url/profilna_komisija_hersonskoj_oblradi_prijnala_rishennja_pro_finansuvannja_sportivnih_tovaristv.

Никитенко С. В. Особенности финансирования физической культуры и спорта в Украине

В статье осуществлен анализ особенностей финансирования отрасли «физическая культура и спорт» в Украине на современном этапе. Проведенный анализ основных показателей отрасли свидетельствует об определенных положительных тенденциях: развитие сети физкультурно-спортивных сооружений (частные бассейны, ледовые площадки и др.); увеличение численности тех, кто занимается физкультурой и спортом. Вместе с тем есть и негативные тенденции: финансирование их бюджета по остаточному принципу, нарушения норм действующего законодательства.

Ключевые слова: физическая культура, спорт, финансирование.

Nikitenko S. Peculiarities of financing of physical training and sports in Ukraine

From the economic perspective the physical training and sports is a non-productive, non-material sector of national economy. Its basis consists of the following economic unions (objects): “sport facilities”, “staff”, “high performance sport”, “tourism” etc. The defining peculiarity of the given sector lies in the fact that it is not limited by one governmental institution, a relevant ministry. All this creates specifics of economic impact and causes certain difficulties.

Key words: physical training, sport, financing.